

Yer Bağlılığı Açısından Ters Yüz (Inside Out) Filminin Nitel Analizi

Qualitative Analysis of Inside Out movie in terms of place attachment

Canan Ayberk^{1*}

¹Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Ankara

Öz: Bu çalışma, yer ile ilişki bağlamında iç göçün bireyin iç dünyasında nasıl yaşandığını, kaynak ve hedef bölge ile kurulan bağların nasıl olduğunu ve göç sürecinde nasıl evirildiğini Ters Yüz filmini analiz ederek ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sinema, genel olarak gerçeklikten beslenen, durumları etkili şekilde anlatan önemli bir araçtır. Özellikle animasyon filmleri soyut kavramları somut hale getirilebilmekte ve soyut kavramların kavranmasını kolaylaştırmaktadır. İnsanın yer ile kurduğu bağ da soyuttur ve insanın zihninde olup bitmektedir. Riley'in ailesiyle Minnesota'dan San Francisco'ya göç etmesini konu alan film, bu süreçte küçük kızın zihninde olanları somutlaştırması ve yer bağlılığının temel kavramlarını ortaya koyması açısından analiz edilmeye değer bir filmidir. Filmde yer ile ilişkiye örnek oluşturacak sahneler seçilmiş, seçilen sahneler betimsel analize tabi tutulmuş ve teorik literatür ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Çalışmanın bulguları kısaca, bir mekânın anlamlı bir yere dönüşmesi ile zaman arasında güçlü bir ilişkinin olduğu, deneyimin bir mekânın anlamlı bir yer haline gelmesinde önemli olduğu ve duyguların kritik rol oynadığıdır.

Anahtar Kelimeler: Yer, yer bağlılığı, insan-çevre ilişkisi, film analizi, Ters Yüz filmi

Abstract: The purpose of this study is to analyze the Inside Out movie in the context of the relationship between people and the place. In the context of the relationship with the place, the study is aimed to analyze how internal migration is experienced in the inner world of the individual, the relationship between the origin and the destination region and how it evolved in the migration process. Cinema is an important tool that is fed from reality in general and tells situations effectively. In particular, animation films can make abstract concepts tangible and facilitate understanding of abstract concepts. In the attachment that people has established with the place, is abstract and in the mind of people too. The movie, which focuses on the emigration from Minnesota to San Francisco of Riley and her family, is worth analyzing movie in terms of embodying the minds of the little girl in this process and establishing the basic concepts of place attachment. In the film, scenes were chosen which are representative of the relationship with the place, the selected scenes were subjected to descriptive analysis and explained in relation to the literature. The findings of the study are briefly that there is a strong relationship between time and the transformation of a space into a meaningful place, space becomes a meaningful place through experience and emotion

Keywords: Place, place attachment, human environment relation, film analysis, Inside Out movie

1.Giriş

“Zaman ve mekan varlığımızın en temel parametreleridir” (Wallerstein, 1998:71). Yani varlık için zaman ve mekân öncül kavramlardır. Bir şeylerin var olabilmesi için öncelikle zamanın ve mekânın

*İletişim yazarı: Canan Ayberk, e-posta: cananayberk@hotmail.com

Makale Geliş Tarihi:31.08.2018

Makale Basıma Uygun Tarihi: 15.10.2018

var olması gerekir. “Heidegger için olmak bir yerde olmaktır. Bunu açıklamak için kullandığı kelime ‘Dasein’ ya da –‘orada olmak’ idi.”(Cresswell, 2009:3). Tabii ki bir varlık olan insan için de durum aynıdır. Bir bebek doğduğunda belirli bir zamana ve mekâna doğar ve bebek doğduktan sonra mekânlarla ilişkiler kurmaya başlar. İnsanlar yaşamları boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşimde olduğu mekânlarla bağ ve bağlantılar kurarlar ve mekânları anlamlı yerlere dönüştürürler. Bu varoluşsal bir ihtiyaçtır ve birçok şeyin temelini oluşturmaktadır. Low ve Altman (1992:10) editörlüğünü yaptıkları kitabı genel değerlendirdikleri ilk bölümde yer bağlılığının bir kişi, grup veya kültürün kimliğinin oluşmasına, korunmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunduğu ve bağlılığın birey, grup ve kültürün öz-gurur, özsaygı, öz-değerlerini teşvik etmede rol oynadığının kitaptaki yazılardan çıkarım yapılabileceğini belirtmişlerdir. İnsanların yerle kurduğu bağ ve bağlantıların anlaşılması kültürleşme, uyum, aidiyet, kimlik, koruma davranışı gibi birçok açıdan önemli olmakla birlikte toplumsal birçok sorunun çözülmesinde kilit önemdedir.

Günümüzde küreselleşme, ulaşım-iletişim araçlarının gelişmesi ve hareketlilik/göç gibi faktörler yer ile kurulan ilişkilerin karmaşık bir hal almasına ve değişmesine neden oldu. Yaşadığımız küreselleşme çağında insanlar birden çok yer ile aynı anda temas halinde olabilmekte ya da hayatının farklı dönemlerini farklı yerlerde geçirebilmektedir. Yani insanlar birden çok yer ile ilişki kurabilmekte ve bu yerler ile çeşitli bağ ve bağlantılar geliştirmektedir. Küreselleşmenin yer ile kurulan ilişkiyi karmaşık hale getirmesinin yanında insanların yerler ile kurduğu bu bağ ve bağlantıların soyut ve duygularla ilgili olması sebebiyle doğrudan anlaşılması ve anlamlandırılması zor bir konudur.

Sinema, insan yaşamını resmeden, çoğu zaman da gerçek hayat hikâyelerinden yola çıkan ve olayları etkili şekilde anlatan önemli bir araçtır. Özellikle animasyon filmleri, soyut kavramları somut hale getirilebilmekte ve soyut kavramların anlamlandırılmasını ve anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Günümüzde filmlerden eğitim, psikoloji ve psikolojik danışma gibi insanı ve toplumu yakından ilgilendiren farklı alanlarda yararlanılmaktadır. İnsanın yer ile kurduğu soyut olan ilişkileri anlamak ve anlamlandırmak, kurumsal bilgiyi desteklemek, alanda çalışan profesyonellere ve öğrencilere kaynak oluşturmak amacıyla Ters Yüz filminin analizini yapmak faydalı olacaktır.

Bu çalışmada, Riley’in ailesiyle Minnesota’dan San Francisco’ya taşınmasını konu alan Ters Yüz filmi analiz edilecektir. Filmin analize değer olmasının nedeni, bu süreç boyunca Riley’in zihninde olup bitenleri görüyor olmamızdır. Yani film bize göç, yer ile ilişki ve bu süreçte zihinde neler olduğunu gösteriyor. Sonuç olarak bu çalışma yer ile ilişki bağlamında iç göçün bireyin iç dünyasında nasıl yaşandığını kaynak ve hedef bölge ile kurulan bağların nasıl olduğunu ve göç sürecinde nasıl evrildiğini, göç edilen mekânın nasıl anlamlı bir yer haline geldiğini Ters Yüz filmi analiz etmek yoluyla somutlaştırarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

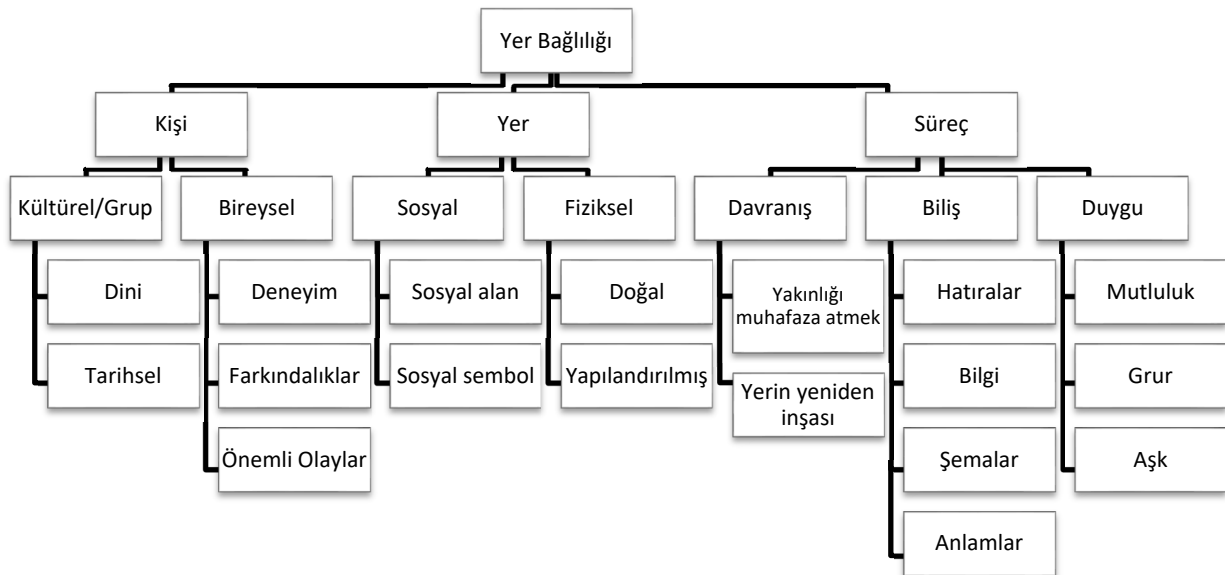
2. Teorik çerçeve

“İnsanlar yaşadıkları mekânları, fiziksel bir gerçekliği algılamanın ötesinde, hissetmekte, onlara bağlanmakta ve kendilik duygularını birtakım mekânsal değişkenler üzerinden tanımlamaktadır. Mekândan bağımsız bir kimlik düşünülemez gibi, kimliksiz bir mekân da düşünülemez. İnsanlar yaşadıkları mekânlarla ilişki kurmakta, onlara anlamlar atfetmekte içinde buldukları bu yaşamsal çevre aracılığıyla kimliklerini oluşturmaktadır” (Göregenli ve Karakuş, 2014:105). İnsan ile yer arasında kurulan bağ ve bağlantılar literatürde topluluk bağlılığı (community attachment), topluluk duygusu (sense of community), yer bağlılığı (place attachment), yer kimliği (place identity), yer bağımlılığı (place dependence), yer duygusu (sense of place) gibi kavramlar üzerinden tartışılmaktadır. “Yer bağlılığı çalışmaları ile ilgilenirken araştırmacıların karşılaştığı ana zorluk ampirik ve teorik seviyedeki mevcut yaklaşımların çeşitliliğidir” (Hidalgo & Hernandez, 2001: 273). “Bununla birlikte bu alandaki asıl zorluklardan biri bu kavramlar arasındaki ilişkiler ile ilgili netliğin eksikliğidir” (Guiliani & Feldman, 1993; Hidalgo & Hernandez, 2001; Mannarini ve diğerleri, 2006). “Öyle ki farklı

kavramlar hakkında mı ya da farklı isme sahip aynı kavram hakkında konuşup konuşmadığımızı söylemek zordur” (Hidalgo & Hernandez, 2001: 273). Hidalgo ve Hernandez (2001) yaptıkları çalışmada bazı araştırmacıların bu kavramlardan bir tanesini diğerlerini kapsayacak şekilde jenerik bir kavram olarak kullandığını, bazı araştırmacıların ise bu kavramlar arasında bir ayırım yapmaksızın bu kavramları örtüştürdüğünü, bazılarının ise bağlılık ve kimlik kavramlarını eş anlamlı olarak kullandığını belirtmişlerdir.

“Son zamanlarda yer bağlılığı teriminin kullanımı üzerinde bir fikir birliği var gibi görünüyor. Genel olarak yer bağlılığı özel yerler ile insanlar arasındaki bir duygusal bağ veya bağlantı olarak tanımlanıyor” (Hidalgo ve Hernandez, 2001:274). Yer bağlılığı insanların yerlerle geliştirdiği bağlara işaret ediyor (Giuliani, 2003; Hidalgo & Hernandez, 2001; Low & Altman, 1992; Manzo, 2003; Pretty vd. 2003; Williams vd. 1992). Göregenli ve arkadaşları (2014) yer bağlılığını insanların mekânla etkileşimlerinde genel olarak paylaştıkları bir eğilim ve mekâna yönelik yaşadıkları duygusal bağ olarak tanımlamaktadırlar. Shumaker ve Taylor (1983:233) yaptıkları çalışmada yer bağlılığını bireyler ve onların yerleşme çevreleri arasındaki pozitif duygusal bağ veya ilişki olduğunu belirtmişlerdir.

Scannell ve Gifford (2010) yaptıkları çalışmada, bağlılık teorisini yer bağlılığına uyarlamışlar ve üçlü kavramsal örgütlenme çerçevesini (yer-kişi-süreç) oluşturmuşlardır (Şekil 1).

Şekil 1. Yer bağlılığının üçlü modeli (Scannell ve Gifford, 2010: 2)

Scannell ve Gifford’un ortaya koyduğu yer bağlılığı teorisinde üç boyut karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki kişi boyutudur. Kişi boyutu, birey ya da grup olarak yere verilen anlamlara işaret eder. Bireysel olarak mekâna anlam yüklenmesinde deneyim, farkındalıklar ve bireyin hayatındaki önemli olaylar etkili olurken, grup olarak tarihsel ve dini faktörler etkili olmaktadır. İkinci boyut olan yer boyutunda bağlanma nesnesi olan yer ele alınmaktadır. Yer boyutunun ise fiziki ve sosyal olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Son olarak süreç boyutu ise bağlanmanın nasıl gerçekleştiğine odaklanır, yani yere bağlanmanın psikolojik süreçlerine işaret eder. Bu boyut da biliş ve duygu olmak üzere iki alt boyuta sahiptir.

Bu bölümde genel durum ortaya konarak teorik çerçeveye giriş yapılmıştır. Kopukluk olmaması adına bulgular kısmında veriler ile ilişkilendirmek suretiyle teorik çerçeve ele alınmaya devam edilmiştir.

3.Yöntem:

Bu çalışma, yönetmenliği Pete Docter tarafından yapılan Oscar ödüllü, orijinal adı “*Inside Out*” olan “*Ters Yüz*” filminin yer ile ilişki bağlamında analiz edildiği nitel bir araştırmadır. Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin analizini içermektedir. Yıldırım ve Şimşek (2011) doküman incelemesinde yazılı materyal yanı sıra film, video ve fotoğraf gibi görsel materyallerin de kullanıldığını belirtmişlerdir. Goodson ve Walker (1988) ise nitel araştırmalarda kullanılan video ya da film analizi gibi yöntemlerin araştırılan konuya ilişkin daha detaylı veri toplanmasına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Yer ile ilişki bağlamında film incelenmiş ve yer ile ilişkinin temel kavramlarına örnek oluşturabilecek sahneler seçilmiş, seçilen sahneler betimsel analize tabii tutulmuştur ve bulgular literatür ile ilişkilendirilmiştir. Seçilen sahneler yoluyla yer ile ilişkinin temel kavramları örneklendirilmeye çalışılmıştır. Bu sayede alan literatüründe var olan bilgi birikimine katkıda bulunmak, bu alanda çalışan araştırmacılara farklı bir bakış açısı sunmak, ilgili öğrencilere öğrenim materyali sağlamak ve yer ile ilişki kavramlarını *Ters Yüz* isimli filmin analizi yardımıyla somutlaştırmak amaçlanmıştır.

3.1.Film Hakkında:

Orijinal adı “*Inside Out*” olan ve Türkçeye “*Ters Yüz*” olarak çevrilen film Amerikan yapımıdır. Film gösterime girdiği yıl çok ilgi görmüş, iki dalda Oscar’a aday olmuş, en iyi animasyon filmi dalında Oscar ödülünü kazanmıştır. Orijinal fikri ve yönetmenliği Pete Docter’a, senaryosu Michael Arndt’a ait olan eğlenceli animasyon filmi, Disney ve Pixar’ın ortak yapımıdır.

Çizelge 1. Film ile ilgili temel bilgiler

Türkçe/ İngilizce Adı:	Ters Yüz / Inside Out
Yönetmenler:	Pete Docter, Ronaldo Del Carmen
Senarist:	Michael Arndt
Yapım yılı:	2015
Tür:	Animasyon, Komedi, Aile
Orijinal Dil:	İngilizce
Ülke:	ABD

Kaynak: https://www.imdb.com/title/tt2096673/?ref_=nv_sr_1 (Ulaşma tarihi: 15.08.2018)

Film Riley’in hikâyesini anlatıyor. Riley Minnesota’da doğan, okula giden, arkadaşları olan, buz hokeyi oynayan bir kız çocuğudur. 11 yaşına kadar Minnesota’da yaşayan Riley için hayat babasının San Francisco’da yeni bir işe başlamasıyla baştan aşağıya değişir. Minnesota’daki yaşamını geride bırakan Riley’i şimdi yeni bir ortam, ev, okul ve arkadaşlar beklemektedir. Doğup bu yaşa kadar yaşadığı Minnesota’dan San Francisco’ya taşınmak zorunda kalmıştır. Film kısaca Riley’in bu süreçte yaşadıklarını konu almıştır.

Riley’i ve *Ters Yüz* filmini özel kılan şey ise bu süreçte Riley’nin kafasının içinde olup bitenleri görebiliyor olmamızdır. Peki, Riley’in kafasında olup bitenler nasıl somutlaştırılmıştır. Film Riley’in doğuşu ile başlıyor. Doğumdan hemen sonra Riley’nin zihninde temel duygulardan biri olan Neşe ortaya çıkıyor. Neşe’den 33 sn. sonra Üzüntü ortaya çıkıyor. Sonra da diğer duygular ekleniyor. Sonuç olarak Riley’in kafasında Neşe(Sarı), Üzüntü(Mavi), Tiksinti(Yeşil), Korku(Mor) ve Öfke(Kırmızı) olmak üzere renkleri olan beş duygu vardır. Bu duygular Riley’in beynindeki kumanda merkezinde yaşıyorlar ve buradaki kumanda masası üzerinden Riley’nin davranışlarını yönetiyorlar. Yönetici duygu ise Neşe’dir. Olaylar sırasında hangi duygu kontrol masasını yönetiyorsa onun renginde toplar üretiliyor. Bu toplar Riley’in anılarını oluşturuyor. Bu anılar arasında bazıları daha özel, özel anılara ise çekirdek anılar deniyor. Çekirdek anılar Riley’nin hayatındaki çok önemli anılara ait olan anılar ve kişilik adaların

temelini oluşturuyorlar. Kişilik adaları ise Riley’i Riley yapan şeylerdir yani, Riley’nin kişiliğinin temel yapı taşlarıdır. Riley’nin aile, dürüstlük, arkadaşlık, hokey, maskaralık olmak üzere beş tane kişilik adası vardır ve bu adalar Minnesota’da oluşmuştur.

4.Bulgular ve tartışma

Film, başta Riley’nin doğmasını ve 11 yaşına gelmesini zihninde ve günlük hayatında olanları göstererek hızlıca bize özet geçmektedir çünkü esas hikâye taşınmayla başlamaktadır. Riley’in doğmasıyla birlikte duygular ortaya çıkmış, anılar, çekirdek anılar ve kişilik adaları oluşmaya başlamıştır.

Yaşam evresi

Yer ile kurulan ilişkiyi etkileyen faktörlerden bir tanesi yaşam evresidir. Bulduğumuz yaşam evresi yer ile kuracağımız ilişkiyi önemli oranda etkilemektedir. Low ve Altman (1992) çalışmalarında yer bağlılığının çocukluk, orta yaş ve ileri yaş durumuna göre değiştiğini belirtmişlerdir. Filmin başkahramanı olan Riley ise 11 yaşında bir çocuktur. Yer ile ilişkisi de bu bağlamda ele alınmalıdır. Riley doğduğu andan 11 yaşına geldiği döneme kadar yer ile kurduğu ilişki kesitler şeklinde bize gösterilmektedir. Bu dönem bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminin başına denk gelmektedir. Bir mekânın anlamlı bir yer olmasını etkileyen en önemli faktör deneyimdir. Deneyim ise beş duyu organı ile gerçekleşir. Tuan (1977) çalışmasında biyolojik koşulların bizim algılarımız üzerindeki öneminden bahseder. Bir bebek duyu organlarını kullanabildiği ve hareket edebildiği ölçüde mekânı deneyimler. Bebekler beş duyu organını kullanabilir ancak bu duyuları kapsamlı şekilde kullanmazlar. Hareket kabiliyetleri de gelişmediği için sadece çok yakın çevrelerini deneyimlerler bu yüzden ailesi ile bağ kurarlar. Ancak zaman geçtikçe bebeğin hareket kabiliyeti de gelişir, önce emeklemeye sonra yürümeye başlar. Beşiğe mahkûm olan bebek, emekleyerek evde dolaşmaya ve evi deneyimlemeye başlar. Yürümeye başlayan bebek ise evin içinde ve yakın çevresinde dolaşmaya başlar. Bu şekilde bebek deneyimlediği ve ilişki kurduğu alanı kademe kademe genişletir. Filmde Riley’nin hayatında da bunu görüyoruz. İlk anıları hep evin içinde daha sonra arka bahçeyi ve evin yakın çevresini deneyimliyor. Çocukluk döneminde gelişen hareket kabiliyeti ve duyu organları ile deneyimlenen alan genişlemeye devam ediyor. Okul, parklar vs. deneyimlenen mekânlara ekleniyor. Yine de bir çocuğun deneyimleyeceği mekânlar sınırlıdır ve bu deneyimler ebeveyn kontrolünde gerçekleşmektedir. Bunun yanında yaşam evresinin getirdiği ihtiyaçlara paralel olarak mekânlar deneyimlenmektedir. Mesela Riley ev, okul, park, hokey sahası gibi bir çocuğun ihtiyaç duyabileceği mekânları deneyimlemektedir. Genç olması sebebi ile deneyim azlığı aslında kişilik adalarının sayısını da etkilemektedir. O yüzden Riley’nin az sayıda kişilik adası vardır. Yaş ilerleyip, hayat ve mekân deneyimi arttıkça kişilik adalarının arttığını filmin sonunda görmekteyiz.

Yer kimliği/bağlılığı

“İnsanlar içinde yaşadıkları mekanlar ile tıpkı diğer nesnelere kurdukları tarzda bir ilişki kurmakta, onlara bağlanmakta ve kimliklerini onlarda oluşturmaktadır” (Göregenli, 2015:183). “Coğrafyacılara ve psikologlara göre, ‘kimiz biz?’ soruları ‘neredeyiz biz?’ sorularıyla yakından ilişkilendirilir” (Göregenli, 2015: 172). Riley, Minnesota’da doğmuştur ve 11 yaşına kadar burada yaşamıştır. Bu yüzden Minnesota Riley için anlamlı bir yerdir ve kişiliği burada şekillenmiştir. Riley, Minnesota ile güçlü bağlara sahiptir. Riley burada kendini evinde hissetmektedir. Bunu bize gösteren filmde birçok sahne bulunmaktadır.

Hernandez ve arkadaşları (2007) çalışmalarında yer bağlılığını insanların kalmayı tercih ettiği; rahat ve güvenli hissettikleri belirli alanlarla kurduğu duygusal bağ olarak tanımlamıştır. Yani yer duygusu hissettiğimiz yerlerde kendimiz güvende ve konforlu hissederiz ve mutluyuzdur. Riley’nin

zihninde gün içinde anılar birikiyor ve her günün sonunda kalıcı hale getirilmek için gönderiliyor. Riley'in Minnesota'daki son gününün ardından anılar kalıcı hale gelmesi için gönderilirken topların çoğu Neşe'yi temsil eden sarıdır. Çok az korku, öfke, tiksinti, üzüntü vardır (Foto 1). Bu Riley'in Minnesota'da güvende ve konforlu hissettiğini yani yer bağlılığı hissettiğinin bir göstergesidir.

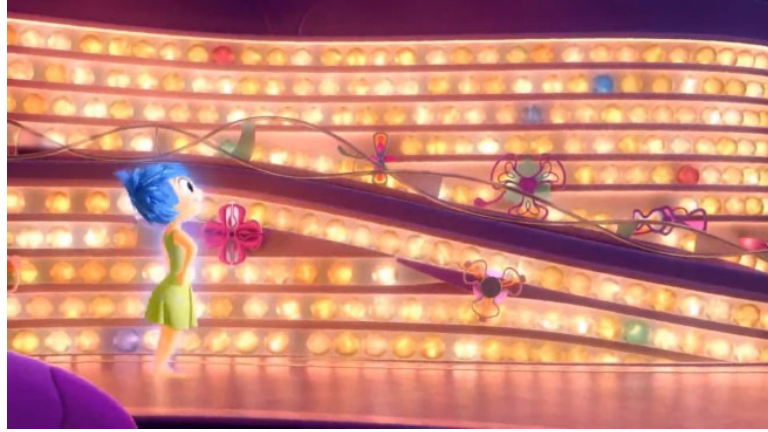

Foto 1. Riley'in Minnesota'daki son gününe ait anıları

Yerin özelliklerinin bireyin kişiliğinin bir parçası haline gelmesi yer kimliğine işaret eder. Riley'nin başka bir kente taşınana kadar yaşadığı Minnesota, ABD'nin kuzeyinde yer alan, soğuk iklim şartlarının hakim olduğu ve çok sayıda göle sahip bir eyalettir. Riley ve ailesinin de arka bahçelerinde kışları donan bir gölü vardır. Riley ve ailesi bu gölde buz hokeyi oynamaktadır (Foto 2). Riley'nin hokeyi adası bu gölde oluşan bir çekirdek anı üzerine inşa edilmiştir. Zaten hokeyi oynamak Riley'nin ailesi için bir aile geleneğidir. Riley hokeyi takımında oynamakta, babası da bu hokeyi takımının koçluğunu yapmaktadır. Yerin özelliği Riley ve ailesinin kimliğinin bir parçası haline gelmiştir artık.

Foto 2. Riley ve ailesinin arka bahçelerinde hokeyi oynadıkları sahneden bir görüntü

Riley San Francisco'ya ilk taşındıklarında elinde hokeyi sopası ile dolaşır (Foto 3). Burada metonimik bir dil kullanılmıştır. "Metonimik dil, ilişki yoluyla iletişim kurar ve bir şeyin başka bir şeye bağlı olduğunu öne sürer (Berger, 1998:69). Yani aralarında nitelik bakımında bağlantı olan iki şeyin bir biri yerine kullanılmasıdır. Burada hokeyi sopası Minnesota'nın bir göstergesidir. Bu durum Riley ve ailesinin Minnesotalı olduklarının ve yer kimliklerinin bir parçası olan hokeyi de beraberlerinde getirdiklerinin bir göstergesidir. Bu yüzden San Francisco'ya taşınca ilk yaptıkları şey burada bir buz hokeyi takımı aramak olmuştur.

Foto 3. Riley'nin yeni evini hokey sopası ile gezdiği sahneden bir kesit

Filmin sonunda ise Riley San Francisco'da bir hokey takımına giriyor ve ailesi tüm maçlarını izlemeye geliyor, ancak hokey kimliklerinin bir parçası olduğu için diğer insanlardan farklı görünüyorlar, bu onların Minnesotalı olmaları ile yakından ilgili bir durumdur (Foto 4).

Foto 4. Filmin sonunda ailesinin Riley'nin San Francisco'daki hokey maçını izlemeye geldiği sahneden bir görüntü

Mekânın tanımlanması: kentsel imaj, isim verme

Literatürde önemli konulardan biri ilişki kurulacak mekânın tanımlanabilmesi ve zihindeki temsilleridir. Bir mekânın tanımlanmasının bazı yolları vardır. Bunlardan biri isim vermektir. "İsim vermek yere anlam verme yollarından biridir" (Cresswell, 2004:97). Bir diğer yol ise kentsel imajlardır. Kentsel imajlar mekânın zihinde temsil edilmesinde önemlidir. Lalli'ye (1992) göre bireyin ya da grupların kendi kentlerini diğer kentlerden ayırt edici ve farklılaştırıcı özelliklerini değerlendirmesi kent kimliği oluşumunun ilk adımını oluşturmaktadır. Ayrıca "İnsanın mekân içinde etkin edimlerde bulunabilmesi için mekânın zihinsel temsillere sahip olması lazım; bu temsiller yoluyla nesnelere-şeyleri- belirli bir referans çerçevesinde, bu nesnelere arasında oluşan mekânsal ilişkiler boyunca algılarız" (Göregenli, 2015:19).

Riley ve ailesinin San Francisco'ya taşınmasıyla filmin ana konusu başlamaktadır. Riley güçlü bağlarının olduğu Minnesota'dan hiç bilmediği San Francisco'ya taşınmaktadır. San Francisco'ya girer girmez Golden Gate Köprüsü, Saat Kulesi, Lombard Caddesi, Tramvay Yolu gibi San Francisco'ya özel yerler karşımıza çıkıyor (Foto 5). Bunlar metonimik öğelerdir. San Francisco'nun kimliğini oluşturan parçalar gösterilerek San Francisco kenti tanıtılmaktadır. Sonuç olarak San Francisco'nun özel yerlerini öğreniyoruz. Mekânı zihnimize inşa ediyoruz bir nevi. Yani bağlanma nesnesi olan yer (San Francisco) zihnimize temsilleri ve ismi ile var olmaya başlıyor.

Foto 5. San Francisco'ya girişte gösterilen San Francisco'ya ait imajlar: Golden Gate, Saat Kulesi, Tramvay yolu, Lombard Caddesi (saat yönünde sırayla)

Deneyim ve Kendileme

Riley ve ailesi San Francisco'nun özel yerlerinden geçtikten sonra yaşayacakları eve ulaşırlar. Riley arabadan iner ve eve bakar (Foto 6). “Ev(home); fenomenolojik yönelimli pek çok yazar tarafından köklülük ve düzen sağlayan bir yeri, insanın dünyadaki varlığının merkezi alanı olarak tanımlanmıştır” (Göregenli, 2015:127). Ancak Riley'nin önünde durduğu bina, onun için hiç bir anlam ifade etmemektedir. Sadece bir konuttur(housing). O, odasına çıkar ama oda da ona yabancıdır (Foto 6). Yeni taşındıkları konuta girdiğinde Riley korku, tiksinti, üzüntü ve öfke duyguları ile dolar (Foto 6). Konutun soluk renklerle gösterilmiş olması burasının bir yuva olmadığı ve anlam taşımadığının göstergesidir. Bu ev şu an onun için alamsız, hiç bir bağının olmadığı bir mekandır.

Foto 6. Riley'nin yeni evini ilk defa gördüğü sahnelerden kesitler, evi görünce hissettiği duygular (sağ alt)

Riley bu evi anlamlı hale getirmelidir çünkü artık burada yaşayacaktır. Mekanı anlamlı bir yer haline getirmenin yollarından biri kendilemedir. Ellialtıoğlu (2007) yaptığı tez çalışmasında kendilemeyi en genel anlamda bir şeyi kendisi için alma, kendi kullanımına ayırma eylemi, psikolojik anlamda ise duyumsal, devimsel ve algısal etkinlikle kendi kontrolünü tanımayı, bireyin, şeylere ve dünyaya hakim bir konuda görülmesi olarak tanımlamıştır. Eve girince Riley hemen kendi odasını görmek ister. Ancak odası ona yabancıdır, odasını sevmez ve mutsuz olur. Bunun üzerine Riley kendi odasını nasıl yerleştireceğini düşünür ve eşyaları nerelere koyacağını hayal ederek odasını kendilemeye çalışır (Foto 7). “Kendileme, bir yerin ya da mekanın dönüştürülmesiyle ortaya çıkan, bireyin ya da toplumun otoritesi, bir denetim göstergesi olarak görülebilir. Birey kendine ait, kendinin kıldığı bir mekanı, düzenlemekte, organize etmekte ve diyalektik olarak diğerlerinin mekanına ve/veya çerçeveye göre farklılaştırmaktadır. Bu olgu, genel olarak kendileme (kendinin kılma, sahiplenme kavramıyla da ifade edilmektedir” (Bilgin, 1997).

Foto 7. Riley odasını nasıl yerleştireceğini hayal ettiği sahneden bir görüntü

Bir mekanın anlamlı hale gelmesinde en kilit faktör deneyimdir, o mekanda anılar oluşturmaktadır. Riley odasını nasıl düzenleyeceğini hayal ettikten sonra salona geçer, sorunlar üzerine konuşan ailesiyle hokey oynamaya başlarlar (Foto 8). Taşınılan konut, salonunda ailesi ile oyunlar oynadıkları anlamlı bir yer olmaya başlamıştır. Pizza yemeye giden Riley dönüşte kenarında demirler olan bir merdiven görür ve üzerinden kayar. Kısa süre önce hiçbir anlam ifade etmeyen mekânlar deneyimle birlikte anlamlı bir yer haline dönüşmeye başlamıştır. Odasını nasıl düzenleyeceğini düşünmüş, yeni evlerinin salonunda ailesi ile oyun oynayıp şakalaşmış, evinin yakınındaki pizzacıda pizza yemiş ve evinin yakınındaki merdivenlerin demirlerden kaymıştır (Foto 8). Kendilemek ve deneyimle ev ve çevresi daha ilk günden anlam kazanmaya başlamıştır.

Foto 8. Riley ve ailesi yeni evlerinin salonunda hokey oynadıkları sahneden bir kesit (ilk foto), Riley yeni evlerinin yakınındaki merdivenlerin demirlerinden kayarken (ikinci foto)

Farklılık

Yer ile kurulan ilişkide kaynak ve hedef bölge arasındaki farklılıklar da etkili olmaktadır. Farklılıklar ne kadar fazla ise yer ile kurulan ilişki süreci o kadar zorlaşmaktadır. Filmde farklılık brokolili pizza sahnesinde karşımıza çıkmaktadır (Foto 9). Karnı acıkan Riley pizza yemek için annesi ile dışarı çıkar. Ancak hayatında ilk defa sadece brokolili pizza yapan bir dükkâna gider ve pizzayı yiyemez. Tiksinti ve öfke duyguları ile dolar. Farklılıklar hem Minnesota'ya özlem duymasına sebep olmakta hem de San Francisco ile kurulan ilişki sürecini uzatmakta ve zorlaştırmaktadır.

Foto 9. San Francisco'ya özgü brokolili pizza

Korku, güvensizlik ve konforlu hissedememe:

İnsanlar yer duygusu hissettikleri yerde güvende ve konforlu hissederler, korkmazlar. Ancak Riley San Francisco’da geçirdiği ilk gecede korkuyor (Foto 10). Bu durum San Francisco’nun onun için hala anlamlı bir yer haline gelmediğini ve burada yer bağlılığı hissetmediğini gösteriyor. Minnesota’da Riley’in günün sonundaki anılarının çoğu sarı (Neşe) renkte iken San Francisco’daki ilk gününün sonunda anılar çoğunlukla yeşil (tiksinti), mor(korku) ve kırmızı(öfke) renklerde (Foto 10). Yani yeni yaşam yerinde Riley mutlu olmamıştır. Çünkü burası onun için hala bağlarının olmadığı yabancı bir mekândır. Yer duygusu hissetmediği için konforlu da hissedememektedir. Burada mavi(üzüntü) yoktur. Çünkü diğer duygular özellikle Neşe, Riley üzülmesin diye Üzüntü ’nün kumanda masasına geçmesini engellemiştir. Yani Riley mutlu olmak için kendini zorlamaktadır ama aslında çok üzgündür.

Foto 10. Riley Minnesota'daki ilk gecesinde odasında korktuğu sahneden bir görüntü (İlk foto), Riley'nin Minnesota'daki ilk gününde yaşadığı duygular (ikinci foto)

Minnesota ile olan bağı San Francisco ile kurulan bağa etkisi

Riley Minnesota’dan uzaktadır ve San Francisco’da mutsuzdur. Riley Minnesota’yı özlemektedir. Bu süreçte Riley’nin tüm kişilik adaları yıkılmıştır. Öfke, kontrol masasına geçer ve her şeyin sorumlusunun anne ve babasının olduğunu, eğer Minnesota’da kalsalardı bunların hiç birinin yaşanmayacağını, kişilik adalarının çekirdek anıları Minnesota’da oluştuğunu ve sorunun ancak Minnesota’ya geri dönmekle çözülebileceğini söyler. Riley ailesinden habersiz Minnesota’ya geri dönmeye karar verir. Yani San Francisco ili ilişkisinin başlangıcında Riley Minnesota’ya yüksek özlem duygusu ve geri dönme isteği duymaktadır. Ancak burada filmin başından itibaren kumanda masasına geçmesi engellenen Üzüntü kumanda masasına geçer. Üzüntünün kumanda masasına geçmesi ile Riley büyük bir üzüntü yaşar. Neşe Minnesota’da oluşan çekirdek anıları üzüntüye verir ve Üzüntünün çekirdek anıları alması ile sarı olan çekirdek anılar mavi olur (Foto 11). Bu durum Riley için bir kırılma noktası olur. San Francisco’da aile kişilik adası yeniden oluşur ve Riley San Francisco ile bağ kurmaya başlar. Riley’nin Minnesota ile olan bağı ve Minnesota’ya duyduğu özlem San Francisco ile ilişki kurmasını zorlaştırmıştır. Ancak Riley üzüntü yaşayıp San Francisco’da yaşayacağı gerçeği ile yüzleşince San Francisco ile bağ geliştirmeye başlamıştır.

Foto 11. Üzüntünün çekirdek anıları eline aldığı sahneden bir kesit

Bir yerde yaşama süresi

Yer ile kurulan ilişkiyi etkileyen bir diğer faktör, zamandır. Tuan (1977) ve Relph (1976) bir yerdeki ikamet süresinin, yer duygusunun potansiyel bir kestiricisi olduğunu savunmaktadır ve bir yerde daha uzun yaşayan bireylerin, daha az zaman harcayanlara kıyasla, yerin fiziksel özelliklerine bağlanacağını ve daha ileri düzey sosyal ilişkiler geliştirme ihtimali olduğunu öne sürmüştür. Kasarda ve Janowitz (1974), Sampson (1988) yaptıkları çalışmada bir yerde yaşama süresinin, bireylerin o yere olan bağlılıklarını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Filmin sonunda taşınmanın üzerinden bir yıl geçmiş ve Riley 12 yaşına girmiştir. Bu zaman zarfında San Francisco ile bağ ve bağlantılar oluşmuştur. Yıkılan aile, dürüstlük, arkadaşlık, hokey ve maskaralık adaları San Francisco’da yeniden oluşmuş, bunların yanına hüznü vampir romantizmi, moda, genç müzik kişilik adaları da eklenmiştir (Foto 12). Zaman ve deneyimler sayesinde yeni kişilik adaları eklenmiştir. Bazı kişilik adaları San Francisco deneyimleri ile başka bir hal almıştır.

Foto 12. Riley’nin 12 yaşındaki kişilik adalarından bir görünüm

Kişilik adalarının San Francisco’da yeniden inşası

Taşındıktan sonra Riley’nin tüm kişilik adaları yıkılır. Çünkü Riley onları Minnesota’da oluşturmuştur ve artık kişilik adalarının olduğu zemin olan Minnesota’da yaşamıyordu. Kişilik adalarının hepsi yıkılana kadar Riley hep mutlu olmaya çalışmıştır. Ancak yaşadığı özlem onun mutlu olmasını engellemiştir. Tüm kişilik adaları yıkıldıktan sonra üzüntü duygusu kontrol masasına geçmiştir ve Riley Minnesota’dan ayrılmanın üzüntüsünü yaşamaya başlamıştır ve bu üzüntüsünü ailesi ile paylaşmıştır. Bunun üzerine yıkılan aile adası San Francisco’da yeniden oluşmuştur. Yeniden oluşan aile adasında San Francisco’nun simgesi olan Golden Gate Köprüsü eklenmiştir (Foto 13). Bu durum kişilik adalarının yer ile ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koyması açısından çok manidardır. Nasıl oluştuğuna filmde yer verilmese de yıkılan diğer kişilik adaları San Francisco’da yeniden oluşmuştur.

Foto 13. Minnesota’daki aile kişilik adası (İlk foto), San Francisco’da yeniden oluşan aile kişilik adası (İkinci foto)

5. Sonuç:

İnsanın varlığı belirli bir zamanda ve mekânda başlar ve insanlar hayatları boyunca çeşitli mekânlarla ilişkiler kurarlar. Bu ilişkiler hayatın her aşamasında karşımıza çıkar ve hayat kalitemiz, kişiliğimiz üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu yüzden anlamamız ve anlamlandırmamız gereken önemli bir konudur. Öneminin yanında bu konu, anlaşılması ve anlamlandırılması zor bir konudur. Bu zorluğun bazı sebepleri vardır. İlk sebebi bu konunun literatürde yeterince ele alınmamış olmasıdır. Konu ile ilgili aydınlatılması gereken çok yer vardır. Low ve Atman (1992) yaptıkları çalışmada bu konunun neden yeterince ele alınmadığını ortaya koymuştur. İkincisi literatürde bu konu farklı kavramlar üzerinden ele alınmasıdır. Bu durum kavram kargaşası yaratmakta ve konunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanında önemli bir diğer problem ise konunun soyut bir konu olmasıdır. Yer ile ilişki deyince yer, birey, süreç olmak üzere üç önemli başlık karşımıza çıkmaktadır. Yeri ve bireyi anlamak görece daha kolaydır ancak soyut olduğu için kişinin zihnindeki olan biten psikolojik süreçleri anlamak ve anlamlandırmak zordur. Sanatın güçlü yanlarından biri soyut şeyleri somut hale getirebilmesidir. Bu anlamda soyut konuları anlamak için sanattan, sinemadan, edebiyattan eğitim amaçlı faydalanmak literatüre katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda Ters Yüz filmi, insanın yer ile kurduğu ilişkinin soyut boyutlarını somutlaştıran güzel bir filmdir ve bu çalışmada yer ile ilişki bağlamında Ters Yüz filmi analiz edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada yer ile ilişkinin temel kavramları bir film aracılığıyla örneklendirilmiştir.

Filmin başkahramanı olan Riley, Minnesota’da doğmuş ve 11 yaşına kadar burada yaşamış bir kız çocuğudur. Daha sonra babasının işi dolayısıyla ailesi ile birlikte San Francisco’ya taşınmıştır. Film ve Riley’i özel kılan şey ise bizim bu süreçte Riley’nin zihninde neler olup bittiğini görebiliyor olmamızdır. Filmin başında Riley’nin zihninin nasıl çalıştığı bize anlatılıyor. Bu süreçte bir bebek ve çocuk olarak Riley’nin Minnesota ile nasıl bağ geliştirdiğini görüyoruz. Minnesota’da Riley’nin kimliğini nasıl inşa ettiğini ve sonrasında San Francisco’ya taşınma ile birlikte yer ile ilişkinin nasıl kesintiye uğradığını, anlamsız bir mekân olan San Francisco’nun bir çocuk için nasıl anlamlı bir yer

haline geldiğini film gözler önüne seriyor. Ters Yüz filmi analiz ederek hem soyut olan yer ile ilişkinin süreç boyutunu somutlaştırarak hem de yer ile ilişkinin temel kavramlarını örnekleriyle ortaya koyarak bu çalışma literatüre katkı sağlamaya çalışmıştır.

Yer ile ilişkide bir bebek biyolojik özellikleri ve hareket kabiliyeti ile paralel olarak yer ile ilişki kurmakta, o yüzden bağ ve bağlantılarının olduğu yerler sınırlı kalmaktadır. Hareket kabiliyeti ve beş duyu organının geliştikçe bağ ve bağlantılarının olduğu alanda genişlemektedir. Bir çocuk olarak Riley okul, ev, mahalle ve oyun alanı gibi sınırlı yerler ile ilişkilidir. Riley San Francisco'ya taşındığında San Francisco ile hiçbir bağı ve bağlantısı yoktur. Ancak geçirilen zaman ile birlikte deneyim ve kendileme ile San Francisco anlamlı bir yer haline gelmiştir. Bu sürecin başında Riley'nin Minnesota ile bağı San Francisco ile kurulan bağı etkilemiştir. Minnesota ile olan bağının geçmişte kaldığını kabul edip, üzüldükten sonra Riley gerçek anlamda San Francisco ile ilişki kurmaya başlamıştır.

Soyut olan yer ile ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için bundan sonraki çalışmalarda da film, kitap gibi farklı materyaller kullanılarak yapılan analizler bilgi birikimi genişletilebilir. Bu çalışmada yer ile ilişkinin sınırlı sayıdaki temel kavramı incelenmiştir. İlerde yapılacak benzer çalışmalarda diğer kavramlara örnek oluşturabilecek filmler analiz edilebilir. Ayrıca üniversitelerdeki derslerde kuramlara ilişkin somut birer örnek sunulması adına bu filmlerin kullanılması ilgili konularının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Referanslar

- Bilgin, N. (1997) *Siyaset ve İnsan*, Bağlam Yay., İstanbul.
- Berger, A. A. (1998) *Media Analysis Techniques*, Sage Publications, London
- Cresswell, T. (2004) *Place: A Short Introduction*, Blackwell, Malden.
- Cresswell, T. (2009) "Place" In Kitchin, R.; Thrift, N. (eds.), *International Encyclopedia of Human Geography*, Elsevier, 8, 169-177.
- Elliältöğlü, B. (2007) *Mekanda Kişiselleşme ve Kendileme*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üni. Fen Bil. Enst., İstanbul.
- Giuliani, M. V. (2003) "Theory of attachment and place attachment" In Bonnes, M.; Lee, T.; Bonaiuto, M. (Eds.), *Psychological Theories For Environmental Issues*, Ashgate Pub., Aldershot, 137-170.
- Goodson, I.; Walker, R. (1988) "Putting life into educational research" In Sherman, R. R.; Webb, R.B. (Eds.), *Qualitative Research in Education: Focus and Methods*, Routledge, London, 108-122.
- Göregenli, M. (2015) *Çevre Psikolojisi: İnsan-Mekân İlişkileri*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Göregenli, M.; Karakuş, P. (2014) "Göç araştırmalarında mekan boyutu: kültürel ve mekânsal bütünleşme", *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 101-115.
- Göregenli, M.; Karakuş, P.; Kösten, E. Y. Ö.; & Umuroğlu, I. (2014) "Mahalleye bağlılık düzeyinin kent kimliği ile ilişkisi içinde incelenmesi", *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 73-85.
- Guiliani, M.; Feldman, R. (1993) "Place ,attachment in a developmental and cultural context", *Journal of Environmental Psychology*, 13, 267-274.
- Hernandez, B.; Hidalgo, M. C.; Salazar-Laplace, M. E.; Hess, S. (2007) "Place attachment and place identity in natives and non-natives" *Journal of Environmental Psychology*, 27(4), 310-319.
- Hidalgo, M. C., & Hernandez, B. (2001) "Place attachment: Conceptual and Empirical Questions", *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 273-281.
- Internet Movie Database, Erişim:15.08.2018 https://www.imdb.com/title/tt2096673/?ref=mv_sr_1
- Kasarda, J. D.; Janowitz, M. (1974) "Community Attachment in Mass Society", *American Sociological Review*, 39, 328- 339.
- Lalli, M. (1992) "Urban-Related Identity: Theory, Measurement and Empirical Findings", *Journal of Environmental Psychology*, 12, 285-303.
- Low, S. M.; Altman, I. (1992) "Place attachment" In Altman, I.; Low, S. M. (Eds), *Place attachment*, Springer, Boston, 1-12.
- Mannarini, T.; Tartaglia, S.; Fedi, A.; & Greganti, K. (2006) "Image of neighborhood, self-image and sense of community", *Journal of Environmental Psychology*, 26(3), 202-214.
- Manzo, L. C. (2003) "Beyond house and haven: Toward a revisioning of emotional relationships with places", *Journal of Environmental Psychology*, 23(1), 47-61.
- Pretty, G. H.; Chipuer, H. M.; & Bramston, P. (2003) "Sense of place amongst adolescents and adults in two rural Australian towns: The discriminating features of place attachment, sense of community and place dependence in relation to place identity", *Journal of Environmental Psychology*, 23(3), 273-287.
- Relph, E. (1976) *Place and Placelessness*, Pion, London.

- Sampson, R. J. (1988) "Local friendship ties and community attachment in mass society: a multilevel systemic model", *American Sociological Review*, 5, 766-779.
- Scannell, L.; & Gifford, R. (2010) "Defining place attachment: a tripartite organizing framework", *Journal of Environmental psychology*, 30(1), 1-10.
- Shumaker, S. A.; & Taylor, R. B. (1983) "Toward a clarification of people-place relationships: A model of attachment to place", In Feimer, N. R.; Geller, E. S. (Eds), *Environmental psychology: Directions and perspectives*, Praeger, New York , 19-25.
- Tuan, Y. F. (1977) *Space and Place: The Perspective of Experience*, University of Minnesota Press, London.
- Wallerstein, I. (1998) "The time of space and the space of time", *The Future of Social Science. Political Geography*, 17(1), 71-82.
- Williams, D. R.; Patterson, M. E.; Roggenbuck, J. W.; & Watson, A. E. (1992) "Beyond the commodity metaphor: examining emotional and symbolic attachment to place", *Leisure sciences*, 14(1), 29-46.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.